

Elektrik Fiaatları

Yazan :
Mehmet ERDEMİR
Elekt. Yük. Müh.

Türkiye'de 1964 yılında 4 milyar 435 milyon kWh elektrik üretilmiş, 3 milyar 750 milyon kWh elektrik satılmıştır. Üretimle satış arasında görülen % 17 oranındaki fark, santrallerin zati ihtiyaçlarını, iletim ve dağıtım kayıpları ile kaçakları göstermektedir.

1964 yılında Etibank ve DSİ santrallerinde 5211 GWh enerji üretilmiş ve 2261 GWh enerji satılmıştır. Buna göre Türkiye İhtiyacının % 60'ı Etibank tarafından karşılanmıştır. Etibank Elektrik İşletmelerinin 1964 kâr ve zarar hesabına göre satılan 2261 GWh enerji karşılığında 225,3 milyon TL. gelir sağlanmıştır. Buna göre Etibank'ın kWh fiyatı yaklaşık olarak 10 kuruş olmuştur, öte yandan yine Etibank'ın hesaplarından, 1964 yılında 94 milyon TL. kâr sağlandığı anlaşılmaktadır. Ancak bu 94 milyon liranın 77 milyon lirası, geçen yıllarda ayrılan karşılıkların 1964 yılında gelir kaydedilmesinden ileri gelmiştir. Bu itibarla 1964 yılının fiili kârı 17 milyon lira civarındadır. Etibank'ın bilançosuna göre enerji üretim ve iletimi ile ilgili tesislerin defter kıymeti, 942 milyon liradır. Söz konusu tesislerin gerçek değerleri tabiiyle bu miktarın çok üstündedir. Bu durum bir yana bırakılarak yatırılan sermayenin defter kıymeti üze'inden sağladığı name hesap edilirse (17/942) $100 = \% 1,8$ bulunur, öte yandan Etibank'ın sabit kıymetleri, satılan enerjinin üretildiği bütün tesisleri de kapsamamaktadır. Bu itibarla Etibank'ın sabit kıymetlerine DSİ'ye alt Hirfanlı, Demirköprü ve Kemer Santrallerinin elektrik üretimine İsbet eden değerlerini de ilâve etmek gerekir. Bu takdirde Etibank'ın satışa arzettiği elektrik enerjisinin üretim ve iletiminde kullanılan tesislerde, defter kıymeti olarak, 1,5 milyar liranın üstünde bir sermayenin yatmakta olduğu anlaşılır. Bu sermayeye sağlanan yıllık temettü ise % 1 civarındadır ve gülnç denecek kadar düşüktür.

öte yandan 1964 yılında Etibank ve DSİ tarafından elektrik üretimi ve İletimi tesisleri için öngörülen yatırımın tutarı 700 milyon TL. dir. Bu 700 milyon liralık yatırıma karşı Etibank'ın elektrik satışlarından sağladığı kâr 17 milyon TL. olduğuna göre, elektrik yatırımlarının kârdan karşılanabilen kısmı % 3 ün altındadır. Amortismanlarla birlikte elektrik yatırımları için sağlanabilen ofofinansman % 10 u bile bulmamaktadır, öte yandan Etibank Yatırım Projelerini 1964 yılından itibaren Devlet Yatırım Bankasından al-

dığı kredilerle finanse etmeye başlamıştır. Bu mertebedeki kârlarla, alman kredilerin taksitlerini dahi ödemek mümkün olmayacaktır. Böylesine sıhatsiz bir finansman sistemi dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Bu, niçin böyledir?

Politik Tarife :

Etibank'ın bugün uygulamakta olduğu elektrik tarifesi, 1959 yılında yürürlüğe konmuştur. Aslında normal maliyet hesaplarına göre tespit edilen bu tarifede, zamanın hükümeti, Etibank'ı, Belediyeler için % 30 ve Sanayi için % 20 oranında indirim yapmaya zorlamıştır. 1959 dan beri ihtilâl olmuş, müteaddit Koalisyon Hükümetleri kurulmuş, 440 sayılı Kanunla İktisadi Devlet Teşekküllerine fiyat ve tarifelerini serbestçe tespit etmek yetkisi verilmiş olmasına rağmen maalesef bu indirimleri ortadan kaldırmak mümkün olamamıştır.

Etibank'ın tarifelerini bu seviyede tutan hükümet, meselâ «Etibank, tesislerini verimli olarak işletmemektedir, rasyonelizasyon tedbirleri alarak maliyetini düşürsün ve daha fazla kâr etsin» gibi akla gelebilecek bir sebep de ileri sürmemektedir. Şimdi biz böyle bir sebebin olup olmadığını araştıralım. Bu maksatla 1964 yılında İsviçre'de Atom Santrallerin kurulması ile ilgili olarak yapılan bir maliyet mukayesesinden yararlanmaya çalışacağız :

Buna göre İsviçre'de durum şöyledir :

1. Hidrolik Santrallerde Elektrik Maliyeti

a) Kanal Santrallerin.

Kurulu güçleri, 150 MWa kadar, kW başına tesis maliyeti yaklaşık olarak 6000 - 6500 TL. yıllık sabit masraflar, tesis masraflarının % 7,5 - 8,5 u civarındadır. (İsviçre'de faiz nispeti % 4 - 5 kadardır, santraller hemen tamamen otomatiktir, Alplerde bütün kış süresince yanına gidilemeyen santraller uzaktan kumanda ile çalıştırılmaktadır, bu sebeple personel masrafları çok düşüktür.) Buna göre kWh maliyeti takriben 9,5 - 11 kuruş olmaktadır.

b) Baraj Santrallerin

Kurulu güçleri 400 - 500 MWa kadar, kW başına tesis maliyeti ortalama 3600 TL. yıllık sabit masraflar, tesis masraflarının % 7 - 8'i civarındadır. Buna göre depo edilen kıymetli enerjinin taşkın enerjisine oranı ile değişmek üzere, elektrik enerjisinin kWh maliyeti yaklaşık olarak 11 - 14 kuruş kadardır.

2. Termik Santrallarda Elektrik Maliyeti

Kurulu güçleri 2 x 150 MW, ^akıt : 'Fuel, JDiL, kW başına tesis maliyeti 1400 -1500 lira, yıllık sabit masraflar % 10 - 12 civarındadır. kWh başına 4 - 4,5 kuruş olan yakıt masrafı dahil, 3000 saat kullanma zamanı için kWh maliyeti 9-10 kuruş, 7000 saat kullanma zamanına göre ise 5,5 - 6,5 kuruştur.

3. Atom Santrallerinde Elektrik Maliyeti

Kurulu güçleri 250 - 300 MW, kW başına tesis maliyeti 2200 - 2400 TL. sabit masraflar tesis maliyetinin % 11 - 13'ü kadardır. Buna göre nükleer yakıt masrafları dahil, kWh maliyeti, 3000 saat kullanma zamanı için 10 -12,5 kuruş, 7000 saat için 6-7 kuruştur.

İsviçre'deki elektrik maliyetlerini incelerken şu hususların da göz önünde bulundurulması gereklidir :

Elektrik maliyetinde sermaye masraflarının hissesi çok yüksektir. Sermaye masrafları İse esas itibariyle faiz ve amortismanlardan meydana gelmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi İsviçre'de faiz miktarları % 4 - 5 olup Türkiye'ye göre çok düşüktür. Santraller son derece otomatik olduğundan ücretlerin yüksek olmasına rağmen personel giderleri bize oranla düşüktür. Bütün makineler İsviçre'de imal edilmekte olduğundan deniz nakliye, gümrük v.s. masraflar söz konusu değildir.

Başka bir husus da İsviçre'de hidrolik imkânların büyük kısmının kullanılmış olması sebebiyle halen mevcut imkânların pahalıya mal olmasıdır. Bu itibariyle İsviçre'de yeni hidrolik santrallerde elde edilen enerjinin % 20 kadar pahalı olduğu hesaplanmaktadır.

Bu iki husus göz önünde bulundurulduğu takdirde İsviçre'de elektrik maliyetinin normal kullanma zamanı için santrallerde 10 kuruş civarında olduğu görülür. Tabiiyle bu, elektriğin satış fiyatı değildir. Buna iletim masraflarını da ilâve etmek gerekir. Bu da kWh başına 1,5 - 2 kuruş bulmaktadır. Buradan görülüyor ki Etibank'ın maliyeti normaldir, hattâ normalin altındadır. Çünkü Etibank'ın üretiminin yarısı termik santrallerden elde edilmektedir. Tesisler ithal edildiği için gerek santraller, gerekse hatları, gümrük ve nakliye sebebiyle Avrupa'daki emsaline göre % 50 daha pahalıya mal olmaktadır. Enerji nakil mesafelerinin uzunluğu ve sisteme bağlı birçok şehir ve kasabaların enerji nakil hatları kapasitesinden tam olarak faydalanamaması gibi hususlar da göz önünde bulundurulursa mem-

leket şartlarının, maliyeti yükseltici yönde olduğu görülür.

Belediyeler tarafından yapılan satışların fiyatları ile meselâ İsviçre ve Almanya'daki nihai satış fiyatlarını da karşılaştırsak yine toptan satışlardaki aynı aksaklık göze çarpmaktadır. Bugün yurdumuzda elektriğin abonelere ortalama satış fiyatı 25 kuruş civarındadır. Bu fiyat Almanya ve İsviçre'de de 25 kuruş civarındadır. Tesislerimiz % 50 daha pahalıya mal olduğu, üretilen enerjinin % 20 - 25 'i çok yüksek maliyetli dizel santrallerinde üretildiği halde Türkiye'nin ortalama satış fiyatının Almanya ve İsviçre seviyesinden aşağı olması mümkün değildir, aksine yüksek olması gerekir.

Konumuzla ilgili bazı meslekdaşların elektrik fiyatlarının bu düşüklüğü karşısında elektriğin sanayi için önemine işaret ederek fiyatların düşük tutulmasını savundukları görülmektedir. Kalkınmanın birinci şartının, memleketin her yerinde yeter ve güvenilir miktarda elektrik enerjisinin bulunması olduğu her türlü münakaşanın dışındadır. Fakat elektriğin ile de maliyetine satılması gerektiği, kalkınma halindeki bir memleket için aklın alabileceği bir ekonomik yol olamaz. Bir kere elektriğin sanayi mamullerinin maliyetindeki hissesi, Elektrometallürji ve Aliminyum sanayi hariç, çok düşük olup % 2 civarındadır, özellik arz eden sanayi için özel tarifeler, yapmak mümkündür. Fakat elektriğin, maliyetinde önemli bir rol oynamadığı ve çoğunluğu teşkil eden sanayi kollarında tarifelerin düşük tutulması için mantıklı hiç bir sebep gösterilemez. Sanayi alanındaki gelişmeyi asıl köstekleyen bu yanlış politikadır. Çünkü bugün elektrik sektörünün yıllık yatırım ihtiyacı 1 milyar liranın üstüne çıkmıştır, ve diğer bir çok yatırımlar gibi bu da yamalı devlet bütçesinden karşılanmaya çalışılmaktadır. Halbuki kWh başına yapılacak her bir kuruş ilâve yılda 40 milyon lira fazla gelir sağlayacak, bunun meselâ 5 kuruş olması halinde, yıllık otomansman imkânı 200 milyon lirayı aşacaktır. Bununla da halen ceryan bekleyen ve durmadan ilgililerin kapılarını çalan bir çok şehir ve kasabayı elektriğe kavuşturmak mümkün olacaktır. Böylesine basit bir hakikati yüksek politikacılarla anlatamamak insana ıstırap veriyor.

Genel olarak söylemek gerekirse, medeniyet pahalı bir nesnedir, fakirlere göre medeniyet yoktur. Bu itibarla eğer medeni vasıtalara sahip olmak, yani bir an önce kalkınmak istiyorsak, her türlü medeni vasıtanın bedelini ödemeye hazır olmamız gerekir.